

COLLECTIVE MONOGRAPH

**EDUCATION AND SCIENCE
IN UKRAINE IN CONDITIONS
OF WAR AND POST-WAR PERIOD**

COLLECTIVE MONOGRAPH

**EDUCATION AND SCIENCE
IN UKRAINE IN CONDITIONS
OF WAR AND POST-WAR PERIOD**

Compiled by
VIKTOR SHPAK

Chairman of the Editorial Board
STANISLAV TABACHNIKOV

GS Publishing Services
Sherman Oaks
2025

The collective monograph based on the materials of the III International Scientific and Practical Online Conference “Education and science in Ukraine in conditions of war and post-war period” (November 6-7, 2025).

Text Copyright © 2025 by the Publisher «GS Publishing Services» and authors.

Illustrations © 2025 by the Publisher «GS Publishing Services» and authors.

Cover design © 2025 Publisher «GS Publishing Services».

Authors: Bohdan Andrushkiv, Yuliia Chala, Alla Cherep, Oleh Chertkov, Petro Demyanchuk, Valentyna Groza, Eduard Ivashkevych, Ernest Ivashkevych, Uliana Karpiuk, Yevhen Kharchenko, Liudmyla Kovalenko, Nadiia Kovalska, Ihor Kryvoruchko, Serhii Leychenko, Olha Lozova, Serhii Miroshnichenko, Valentyna Moiseienko, Karina Molozhon, Nataliia Mykhalchuk, Larysa Nalyvayko, Denys Navrotsky, Oleksandr Nazarkin, Iryna Nizhenkovska, Andrii Nykula, Ihor Omelchuk, Olena Osukhovska, Svitlana Padun, Ihor Pilkevych, Oleh Podoliak, Serhii Puzik, Dan Rasputnyi, Anastasiia Romanchuk, Serhii Romanov, Svitlana Shevchuk, Maryna Sittsevá, Kostiantyn Stepanchenko, Myroslav Syvyi, Stanislav Tabachnikov, Tetiana Tovalovych, Lilia Tsyganenko, Olena Velchynska, Petro Zakharchenko, Serhii Zozulia.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, or stored in a database or search engine without the prior written permission of the publisher. The authors are responsible for the content and reliability of their articles. Citation or other use of the monograph is possible only with reference to the publication.

Publisher «GS Publishing Services»

15137 Magnolia Blvd, # D,
Sherman Oaks, CA 91403, USA.

ISBN: 979-8-9917519-6-4

DOI: 10.51587/9798-9917-51964-2025-25

Scientific editors-reviewers:

S. Bobrovnyk, Yu. Bondar, A. Cherep, P. Glukhovskiy, P. Hovorov,
Yu. Kuznetsov, V. Lazurenko, V. Moiseienko, L. Omelianchuk, Zh. Virna.

The monograph is recommended for publication by the Academic Council
of the Institute of Adult Education, Presidium of the National Academy
of Sciences of Higher Education of Ukraine.

Education and science in Ukraine in conditions of war and post-war period :
collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S.
Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2025. 209 p.

Available at: DOI: 10.51587/9798-9917-51964-2025-25

PSYCHOLOGY

ЛОЗОВА Ольга Миколаївна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ДОСЛІДЖЕНЬ СВІДОМОСТІ, ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСОБИСТОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ПОГЛЯД.....	117
---	-----

*Nataliia MYKHALCHUK,
Yevhen KHARCHENKO,
Eduard IVASHKEVYCH,
Ernest IVASHKEVYCH,
Yuliia CHALA*

STUDYING FOREIGN LANGUAGES IN THE EDUCATIONAL ACTIVITIES IN MODERN HIGH EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE IN CONDITIONS OF WAR AND POST-WAR PERIOD.....	127
---	-----

Maryna SITTSEVÁ

ANIMATION AS A TOOL OF ATTRIBUTIVE PERSONALITY STYLES FORMING: STAGING THE QUESTION	149
---	-----

SOCIAL SCIENCE

КОВАЛЕНКО Людмила Борисівна

НЕЗВОРОТНІСТЬ ОСВІТНЬОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	158
---	-----

*ТАБАЧНИКОВ Станіслав Ісакович,
АНДРУШКІВ Богдан Миколайович,
ЧЕРЕП Алла Василівна,
ОСУХОВСЬКА Олена Сергіївна,
ТОВАЛОВИЧ Тетяна Володимирівна*

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ОСВІТНЬО-НАУКОВІЙ ГАЛУЗІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	169
--	-----

ЛОЗОВА Ольга Миколаївна,
д-р психол. наук, професор,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3549-195X>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ДОСЛІДЖЕНЬ СВІДОМОСТІ, ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСОБИСТОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ПОГЛЯД

В сучасній науці психічне традиційно розглядалося як відображення об'єктивної дійсності, при цьому дослідження людської суб'єктивності вважалося важливим продовженням цієї парадигми. Психологія останніх десятиліть, з огляду на її прикладний та практичний виміри, зосереджується на реконструкції унікального суб'єктивного світу особистості. Відтак особистість як носій свідомості, цей складний об'єкт дослідження для різних наук, постає в центрі уваги наукових напрямів, для яких людська суб'єктивність є пролегоменами до виявлення способів, у які людина структурує і категоризує світ.

Будучи багатогранним предметом вивчення в царині філософії, психології та соціології, свідомість розглядається як вищий рівень прояву психіки, який забезпечує відокремлення суб'єкта від навколишнього світу та соціальних контактів, дає людині можливість пізнавати світ і одночасно усвідомлювати знання про останній. У діяльнісній парадигмі свідомість визнається продуктом суспільно-історичних умов, існування якого неможливе поза соціальним способом буття людини, способом відображення і створення нею образу світу.

Проблему співвіднесення свідомості й несвідомого у своїй багаторічній праці послідовно розкриває Т. С. Яценко. Академік розглядає особистісну проблему як внутрішню стабілізовану суперечність психіки, яка породжує неусвідомлені мотиви поведінки та спонукання до дії. Підкреслюється роль латентних аспектів несвідомого, сформованих з раннього дитинства, що впливають на індивідуалізацію особистості. Академічна психологія,

орієнтована на свідоме та кількісні методи його дослідження, не здатна повноцінно розкрити ці несвідомі процеси, зокрема, едіпальні залежності та індивідуальність людської поведінки. Натомість глибинна психологія акцентує увагу на цілісності психіки, включно з несвідомим, що є ключем до розуміння внутрішньої суперечності та індивідуалізованих поведінкових тенденцій. Наукове пізнання психіки, на думку дослідниці, потребує врахування саме таких, латентних аспектів психіки, пов'язаних з архаїчним несвідомим, процесами індивідуалізації, проявами спонтанності та природності поведінки окремого суб'єкта. Отже, фокус на цілісності («свідоме/несвідоме») і спонтанності поведінки є запорукою кращого розуміння внутрішніх суперечностей психіки¹.

Поряд з науками, що вивчають свідомість, зокрема, когнітивною психологією, штучним інтелектом та іншими лежить предметна площина психосемантики – дисципліни, яка покликана виявляти механізми перцепції, структурування і категоризації дійсності, характерні для певної особи або спільноти. Ця сучасна галузь психології досліджує генезис, структуру та функціонування індивідуальних систем значень. Розглядаючи свідомість як категоріальну структуру, психосемантика допомагає глибше зрозуміти психічні процеси та семантичні аспекти професійної, етнічної, громадянської та багатьох інших видів свідомості.

В науковому полі психосемантики запропоновано методологічний підхід для подолання проблеми «невимірюваності свідомості» (неможливості стандартизованого вимірювання свідомості психологічними методиками), досліджуючи індивідуальні системи значень та структуру свідомості. Досліджуючи те, як певна спільнота реконструює дійсність через специфічні способи сприйняття, структурування та категоризації елементів світу, цей підхід вимагає застосування методів математичної статистики, таких як факторний і кластерний аналіз, а також багатомірне шкалування для побудови семантичних просторів².

В генетичному вимірі людська свідомість постає унікальною за своєю здатністю до моделювання і самомоделювання: «Саме це призводить,

1 Яценко, Т. С. (2023). Внутрішня стабілізована суперечність психіки як особистісна проблема суб'єкта. Українська психологія. XXI століття. Початок. (Дні української психології в Берліні): матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю 27-28 квітня 2023 року: зб. матеріалів (с. 123-128). Київ.

2 Дробот, О. В. (2013). Психосемантична теорія свідомості у вітчизняній психології як основа психосемантичного дослідження. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* (Том X. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія, Вип. 25, с. 110-120). Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство».

зокрема, до абсолютно своєрідного співвіднесення у свідомості минулого, сучасного і майбутнього. Свідомість самомоделюється, привласнюючи здібність, і моделює подальше існування людини», – зазначає С. Д. Максименко³. Окреслене цією думкою особливе сприйняття часу і є основою креативності як вищої форми активності особистості.

Більше того, посилаючись на Всесвітню федерацію психічного здоров'я, автор включає гармонійну свідомість до предикторів психічного здоров'я, поряд з оптимізацією різних аспектів особистості: її бажань, амбіцій, здібностей, ідеалів і почуттів. В генетичній психології свідомість розглядається в контексті принципу переживання: «Середовище ми розглядаємо, як переживання середовища, адже кожна людина потрапляє в особливі життєві ситуації, що стимулюють переживання і ставлять «задачу на смисл» – пошук та розробку джерел смислу. Зовнішні дії змінюють свідомість та психологічний світ суб'єкта, де важливу роль відіграють емоції, сприйняття, мислення і увага. Переживання є специфічною діяльністю, що реалізується через внутрішні і зовнішні дії, спрямовані на встановлення смислової відповідності між свідомістю та буттям, з метою глибшого осмислення життя. Отже, середовище як переживання спрямоване на осмислення життя через зміну психічного світу людини (те саме).

Системна операціоналізація категорії «свідомість» належить авторству С. М. Каліщук, підхід якої базується на системі внутрішніх і зовнішніх критеріїв, що визначають структуру та динаміку свідомості⁴. Мета-категорія «свідомість» розглядається С. М. Каліщук через систему пов'язаних понять, атрибутів та знань, які формують її змістові шари. Генетичний підхід до вивчення феномена спрямований на виявлення внутрішніх (стабілізуючих) і зовнішніх (рушійних) критеріїв категоріальної моделі свідомості. Внутрішні критерії включають такі поняття, як «світ», «знання», «рефлексія», «суб'єкт», «дія» тощо, тоді як зовнішні – «смысл», «текст», «ідентифікація», «цінність», «досвід» та інші. Як переконливо доводить авторка, визначення цих критеріїв є необхідним для логіко-формального обґрунтування операціоналізації та дослідження генези свідомості, що підтверджує єдність поняттєвої бази в парадигмальних дослідженнях.

3 Максименко, С. Д. (2023). Психогенетичний потенціал особистості: методологія та принципи. *Українська психологія. XXI століття. Початок. (Дні української психології в Берліні): матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю 27-28 квітня 2023 року: зб. матеріалів* (с. 12). Київ: Видавництво.

4 Каліщук, С. М. (2020). Генеза смислової архітектури свідомості майбутніх психологів-консультантів: монографія. Львів: СПОЛОМ.

В монографії доводиться, що феномен «співвіднесення себе зі світом» є ключовим для розуміння змісту та функцій свідомості, яка базується на здатності бачити світ через себе, бути відкритим до себе та рефлексувати. Переживання «Я-Можу-Бути-Тут» розглядається як екзистенційна сутність життя. Нейрофізіологічні теорії слугують структурно-функціональною парадигмою дослідження свідомості, що підтверджується експериментальними даними про сенсорні, мнемічні та семантичні рівні її відображення.

Розглядаються дві парадигми для розуміння свідомості: квантова теорія суб'єктивних образів, яка трактує свідомість як вибір між альтернативними реальностями, що формує поведінкові патерни та емоційні зв'язки, та загальна теорія систем, що описує свідомість як складну самоорганізовану систему. Ця система функціонує через безперервне співвіднесення «Я» зі «Світом», використовуючи закономірності автопоезису, дисипативних структур і аттракторів, що дозволяє вивчати генезу свідомості, формування та реорганізацію смислів і суб'єктивних особистісних покладань.

Генетичний модус дослідження свідомості особистості фокусується на її змістово-семантичній і структурно-функціональній природі. Аналіз психологічних теорій свідомості здійснюється за трьома основними векторами: пояснення мікрогенези внутрішнього світу, джерел динамічного руху самоорганізації свідомості, а також сутності взаємовідношень між «Я» і «Світ». Кожен вектор розкривається через конкретні одиниці аналізу, що включають патерни, динамічні процеси, смислові контури та особистісно орієнтовані проєкти, що разом формують цілісне бачення природи свідомості.

Згідно з концепцією Ю. Б. Швалба, свідомість визначається як форма діяльності, що створює нову реальність та виконує регуляторну функцію в життєдіяльності⁵. Це ключовий чинник, що формує життя, перетворюючи його на життєдіяльність через усвідомлене дихотомічне розрізнення обставин і цілей. Свідомість проявляється у здатності до множинної інтерпретації, створенні нових реальностей на основі задуму, а також фіксації психічних сенсів у знакових формах. Вона виступає як вища регуляторна інстанція, що оцінює доцільність дій, порівнюючи значимість мети з витратами, базуючись на дихотомії стабільності і мінливості.

5 Швалб, Ю. М. (2018). Історичний розвиток форм свідомості: теоретична модель. *Екологічна психологія: хрестоматія* 120-131. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України.

Філогенетично розвиток свідомості відбувається шляхом послідовного накопичення диференційних ознак, починаючи з розрізнення «зовнішнє – внутрішнє». Кожне нове диференціювання відкриває можливості для подальшого ускладнення та посилення ступеню диференційованості, що робить свідомість потенційно безкінечною. Винахід знаково-символічних засобів став найпотужнішим інструментом диференціювання, подвоюючи предметність і посилюючи психічне відображення світу. Процесуальний характер свідомості визначає її іманентну інтенційність, а цілісність забезпечується внутрішнім механізмом, який можна уявити як «переживання існування». «Свідомість є формотворчим началом життя, Логосом життя, який перетворює Життя в Життєдіяльність. На рівні Життєдіяльності загальна інтенційність свідомості знаходить цільову форму, тобто починає виконувати функцію вищої регуляторної інстанції, спрямованої на постійне вирішення задачі на доцільність будь-якої дії. Доцільність встановлює співвідношення значимості мети і ціни витрат на її досягнення, що передбачає на рівні свідомості розрізнення (диференціювання) значення і цінності як самостійних конструктів. Підстави для такого розрізнення лежать в самій життєдіяльності і, з нашої точки зору, такою базовою підставою є дихотомія «стабільність – мінливість».

У заломленні через критерії «ризик», «заданість», «свобода», «захищеність» Ю.М. Швалб виводить чотирикомпонентну типологію форм свідомості – міфологічна, релігійна, підприємницька та ідеологічна свідомість.

Міфологічна свідомість забезпечує життєдіяльність через нескінченне повторення однакових ситуацій та успішних дій у них, що супроводжується табуванням змін. Міфологічна свідомість орієнтується на максимально точне відтворення способу дії, який не підлягає обговоренню, оскільки приписується абсолютному авторитету – божеству, праотцю, герою чи експерту. Ключовою її рисою є переживання правильності всього, що відбувається у житті та діяльності, що формує єдність і системність цього світогляду. Таким чином, життєдіяльність тут базується на повторенні одних і тих же ситуацій і успішних дій у них. Зразки дій не обговорюються і приписуються вищим авторитетам – богам, праотцям, героям або експертам. Забороненість змін у способах дій забезпечує стабільність і передбачуваність. Відтак, відчуття правильності всього, що відбувається, є ключовою системоутвірною рисою міфологічної свідомості.

Релігійну свідомість Ю. М. Швалб розглядає як таку основу життєдіяльності, що циклічно відтворює успішні дії в умовах мінливих ситуацій. Ідея правильності переноситься на світ через суб'єкта, яким стає Бог – над- і позаособистісний. Це подвоює свідомість, надаючи їй рефлексивності та діалогічності, здатності ставити собі запитання і відповідати без тавтології. Всі базові ідеї отримують вищі аналоги, що дозволяє приймати рішення на основі духовних або буденних ідей. Свідомість стає етичною, драматичною і пронизаною таємницею, оскільки вища ідея завжди залишається закритою.

Вищий абсолютний суб'єкт впорядковує життя індивіда зовні, роблячи його передзаданим, а незнання цього порядку призводить до незахищеності від змін і ризиків, що загрожують існуванню індивіда. Протистояння цим небезпекам вимагає особливих здібностей свідомості, таких як прогнозування наслідків і планування дій. Напруга між вірою у вищий порядок та необхідністю приймати повсякденні рішення породжує ідею справедливості, яка стає системою для релігійної свідомості.

Підприємницька свідомість забезпечує життєдіяльність через послідовне досягнення цілей, де цілепокладання стає провідною психологічною функцією. Підприємницька свідомість трансформує етичні проблеми в особисту мораль і базується на індивідуальних бажаннях і інтересах, що формує особистісний характер свідомості. Особистість шукає детермінанти свого життя не в зовнішніх соціальних формах, а у власному «образі Я» та прийнятих ідентичностях. За такого розвороту цінностями стають любов до знань і допитливість, що стимулює активність. Центральним конструктом є переживання «щастя», яке об'єднує надцінність особистих здібностей і удачі, роблячи підприємницьку свідомість одночасно науковою і забобонною.

Ідеологічна свідомість аналізується як основа життєдіяльності, що проявляється у безперервній експансії людини у зовнішньому світі через постійне вдосконалення технічних засобів. Ця свідомість розглядається як прагматична і утилітарна, що мотивує діяльність через тріаду «мета – засіб – результат», де кожен елемент стає засобом для нових цілей. Важливими складовими тут є ідея свободи як абсолютної цінності, що розкладається на питання «свобода для чого» і «свобода від чого», утворюючи ідеологічну рамку, яка надає сенс життю і смерті. Прийняття або відки-

дання певної ідеології стає особистим вибором і відповідальністю особистості. Так індивідуальна свідомість набуває цінності в ідеологізованому світі, що веде до трансформації традиційних сімейних, родових і етнічних ідентичностей, замість яких виникають соціальні групи, об'єднані за ідеологічною ознакою, або субкультурні спільноти, які стають основою нових форм самоідентифікації⁶.

Наші дослідження останніх років спрямовані на розкриття проблематики трансформаційних станів свідомості, адже масова свідомість трансформується під впливом зовнішніх викликів та ризиків, з якими стикаються індивіди і групи у сучасному світі⁷. Від початку усвідомлення впливу слова і тексту на розум людина постійно шукає нові способи маніпуляції суспільною свідомістю. Особливо в періоди політичних, соціальних, економічних та воєнних криз виникають численні дезадаптивні фактори, що змінюють сприйняття простору і часу, а також ідеологічні та інформаційні стереотипи, породжуючи нові колективні смисли. Ці процеси ускладнюють вирішення проблеми виживання для конкретних спільнот.

Трансформаційний стан свідомості соціуму визначається нами як стан суспільної свідомості у часи комплексних соціальних криз. І це передовсім – змінений стан свідомості. Диференційним критерієм розрізнення змінених станів свідомості індивіда та трансформаційного стану суспільної свідомості виступає те, що перший детермінується переважно фізіологічними агентами, а другий – соціально-психологічними.

Усталений термін «змінений стан свідомості» у психологічній науці застосовується переважно до психіки індивіда й означає якісні відмінності в суб'єктивних переживаннях або психологічному функціонуванні від певних генералізованих для даного суб'єкта норм, які рефлексуються самою людиною або зауважуються спостерігачами. Натомість проблема змінених станів масової свідомості в умовах кризи сучасного суспільства аналізується рідше. Онтологічними проявами, що мають інтегральний характер для обох феноменів, є: їх соціальна функція – забезпечення групової згуртованості, вирішення конфлікту між вимогами суспільства і

6 Швалб, Ю. М. (2018). Історичний розвиток форм свідомості: теоретична модель. *Екологічна психологія: хрестоматія* 120–131. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України.

7 Лозова О.М. (2022) Психосемантика смислових трансформацій у метафоричному мовленні : монографія. Львів : СПОЛОМ.

потребами індивіда⁸ домінування наочно-чуттєвого відображення: переважання довербальних образів відображення над вербально-логічними, поняттєвими структурами; поява нових форм категоризації світу

Свідомість тісно пов'язана з самосвідомістю та процесами ідентифікації. На думку О. М. Васильченко, у пострадянському суспільстві виникла гостра проблема ідентичності через руйнацію цілісної системи цінностей і порушення балансу між соціальними групами. Старі соціокультурні ідентифікації втрачають актуальність, і люди змушені шукати нові духовні орієнтири для усвідомлення свого місця у мінливому соціумі. Соціальна нестабільність підсилює потребу у солідарності та належності до групи, що допомагає особистості визначити межі свого існування. В умовах кризи саме етнічна ідентичність забезпечує відчуття безпеки і позитивної самоідентифікації, виконуючи роль інтеграції всередині етнічних спільнот і впливаючи на загальний розвиток суспільства⁹.

Етнічна свідомість є соціокультурною семантичною системою індивіда, пов'язаною з життєдіяльністю етносу. Незважаючи на відсутність єдиного визначення та недостатню вивченість структури, дослідження цього феномену активно розвиваються, застосовуючи особистісні, психоаналітичні, когнітивні та психосемантичні підходи. Особливу увагу приділяють знаковій природі етнічної свідомості через аналіз міфів, легенд, історичних текстів, матеріальної культури та усної творчості. З другої половини ХХ ст. психосемантика стала основною парадигмою, що дозволяє вивчати зміст і динаміку суспільної свідомості, зокрема, через кроскультурне порівняння ментальних процесів різних етносів.

Від початку ХХІ ст. в Україні під нашим керівництвом розвивається наукова школа, заснована на концепції психосемантичної структури етнічної свідомості – «Діахронічні та синхронічні аспекти психосемантики свідомості: генеза, структура, потенціал розвитку»¹⁰. В межах школи практикується науковий підхід до вивчення знакових феноменів етнічної свідомості, який базується на засадах психосемантики та психосеміотики

Авторське визначення базового феномена сформульовано нами у такий спосіб: етнічна свідомість – це детермінована етнічним контекстом геш-

8 Кучера, Т., & Дейнека, В. (2015). Актуальні проблеми свідомості як детермінанти формування світоглядної культури особистості в умовах перехідного суспільства. *Людинознавчі студії*, (32), 159-169.

9 Васильченко, О. (2004). Методи психосемантики в дослідженні соціальних уявлень. *Соціальна психологія*, (2), 19-37.

10 Лозова, О. М. (2011). *Методологія психосемантичних досліджень етносу: монографія*. Київ: Слово.

тальту, опредмечена у фіксованій системі значень, смислів та способів дій форма свідомості, яка продукує етнічний образ світу. З нашої точки зору, одним із цілого ряду інших контекстів гештальту є етнічний гештальт-контекст. Визначаємо цей феномен як психологічну перцептивну ситуацію, в якій характер кожного елемента (знака) визначається його позицією й роллю у складі цілого (етнічної свідомості). Перцепт, будучи інваріантним і суб'єктивним утворенням, при сприйманні щоразу активізує у свідомості реципієнта цей властивий йому етнічний гештальт-контекст. Через етнічні контексти гештальту свідомість апелює до етнічної картини світу, несвідомо експлуатуючи етнічні константи як захисні механізми психіки.

У наукових дослідженнях школи в якості пояснювального принципу застосовується єдина операціональна модель категоріальних структур індивідуальної й суспільної свідомості – модель семантичних просторів свідомості. В якості математичних моделей опису систем значень використовуються результати процедур багатомірного шкалювання – факторна структура, семантична структура (контент-аналіз), структура семантичних просторів.

Нині науковою школою розробляються різноманітні діахронічні та синхронічні аспекти психосемантики свідомості, її генеза, структура, потенціал розвитку. В етнокультурному контексті реконструйовано: первинні структури свідомості давніх східних слов'ян; зміст основних універсальних понять. У соціокультурному контексті аналізується етнопсихологічний дискурс сучасного українського суспільства. Зокрема, досліджено: трансформаційні аспекти етносеміозису, етнічні особливості естетичного сприйняття; психосемантичні репрезентації неоміфологічних понять; психосемантичний зміст окремих концептів; вікові аспекти становлення етнічної свідомості; етнічний гештальт-контекст як спосіб світосприймання етносу; кроскультурні особливості естетичного сприймання візуальних та вербальних об'єктів; семантичний простір етноспецифічних текстів; прояви етнокультурної толерантності; свідомісні вияви мовної домінантності в україно-російському білінгвізмі; структура національної свідомості в регіональному аспекті; особливості етнічної самосвідомості лемків; особливості формування етнічної свідомості в юнацькому віці засобами української народної вишивки; психосемантика усвідомлення властивостей їжі тощо.

Таким чином, дослідження психіки як відображення об'єктивної реальності лежить в основі досліджень суб'єктивності в психології. Свідомість – складний багатогранний феномен, який формується через диференціацію життєдіяльності та накопичення нових ознак світу. Свідомість створює нову реальність через знаково-предметні форми, забезпечує усвідомлене диференціювання обставин, а також характеризується здатністю до моделювання і самомоделювання. Будучи вищим проявом психіки, свідомість функціонує у конкретних суспільно-історичних умовах і відображає взаємозв'язок минулого, сучасного і майбутнього.

Вплив живого слова та тексту формує суспільну свідомість, яка змінюється під впливом політичних, соціальних, економічних і воєнних криз, породжуючи нові смислові конструкції. Індивідуальні зміни свідомості зумовлені фізіологічними факторами, тоді як трансформації суспільної свідомості виникають у періоди соціальних криз і мають соціально-психологічну природу. Зовнішні виклики ускладнюють вирішення проблем виживання груп і спільнот, чим спричиняють зміни масової свідомості.

Свідомість постає як вибір між класичними альтернативними реальностями, формуючи поведінкові та емоційні патерни. Неусвідомлений фокус сприйняття визначає межі образу світу, що впливає на реальність, яку «знаходить» свідомість. Свідомість розглядається як складна самоорганізована система в рамках загальної теорії систем, де автопоезис і дисипативні структури пояснюють зміну смислових конфігурацій. Особлива увага приділяється духовно-релігійним феноменам, які формують первинний досвід буття, а також філософському принципу «співвіднесення себе зі світом», що визначає зміст і функції свідомості. Екзистенційне переживання «Я-Можу-Бути-Тут» наповнює життя сенсом. Акцент робиться на генетичному модусі дослідження, мікрогенезі внутрішнього світу, ролі емоцій, слова та взаємозв'язку «Я» і «Світ» у формуванні особистісних проєктів і смислових текстів.